

PAPER DETAILS

TITLE: Kesan Yöresi Tarihi Mezar Taslari

AUTHORS: Murat KARADEMİR,İbrahim KUNT,Melike DEMİRTAS

PAGES: 167-202

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3350877>

Keşan Yöresi Tarihi Mezar Taşları

Historical Tombstones of Keşan Region

Murat KARADEMİR *

İbrahim KUNT **

Melike DEMİRTAŞ ***

Öz

Türk sanatının en küçük anıtlarından biri olan mezar taşları, inşa edildikleri dönemin kültürünü, sanat zevkini, sosyal ve ekonomik durumunu yansıtmaları, şehirlerin geçmişine ışık tutması bakımından oldukça önemlidir. Anadolu'nun çoğu yerinde olduğu gibi Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapmış olan Edirne'de de mezar taşları hızla bozulmaya başlamıştır. Bu bozulmalardan daha çok mezarlıklar etkilenmekte, cami hazireleri biraz daha iyi durumdadır. Hazire ve mezar taşlarına karşı ilgi ve sorumluluk son dönemde büyük gelişmeler kaydetmiştir. Bu konu ile ilgili yayınlarda giderek çoğalmıştır. Bir yerleşim yerinin tarihi seyrini izleyebilmek adına mezar taşları oldukça önemli bir yere sahip olup Keşan'daki mezar taşları da bu bölgenin tarihi seyrini sunmaktadır. Çalışmamız Keşan ilçe merkezinde yer alan Hersekkade Ahmet Paşa, Bekir Varnalı ve Hacı Mehmet Ağa Camilerinin hazirelerinde bulunan mezar taşları ile Keşan ilçe merkezine 34 km uzaklıkta bulunan Erikli Köyü Mezarlığı ile ilçe merkezinde yer alan Tepe Mezarlığında tespit edilmiş mezar taşlarını kapsamaktadır. İncelenen mezar taşlarından en erken tarihli H. 925/ M.1519 en geç tarihli ise H. 1332/ M.1913-14 yıllarına aittir. Türk sanatında yüzyıllara göre ortaya çıkan motif, kompozisyon ve üslup, gelişim ve değişimlerini Keşan yöresindeki mezar taşlarında görmek mümkündür. Bu açıdan çalışma Keşan'ın Osmanlı tarihine de ışık tutmak adına önemlidir.

Anahtar Kelimeler:

Edirne, Keşan, Osmanlı, Mezar, Mezar Taşı.

Abstract

Tombstones, one of the smallest monuments of Turkish art, are very important in terms of reflecting the culture, artistic taste, social and economic situation of the period they were built and shedding light on the past of the cities. As in most parts of Anatolia, the tombstones began to deteriorate rapidly in Edirne, which was the capital of the Ottoman Empire. Cemeteries are mostly affected by these deteriorations, and mosque burials are in a slightly better condition. Interest and responsibility towards the burial ground and tombstones has made great progress in the last period. There has been an increasing number of publications on this subject. To be able to follow the historical course of a settlement, the tombstones have a very important place, and the tombstones in Keşan also present the historical course of this region. Our study includes the gravestones found in the graves of Hersekkade Ahmet Paşa, Hacı Mehmet Ağa and Bekir Varnalı Mosques located in the Keşan

Başvuru/Submitted: 21/09/2022

Kabul/Accepted: 23/03/2023

town center, the Erikli Village Cemetery located 34 km from the Keşan town center and the Tepe Cemetery in the town center. The earliest dated tombstones belong to H. 925/ AD .1519 and the latest dated H. 1332/ AD .1913-14. It is possible to see the motif, composition and style, development and changes that emerged in Turkish art over the centuries on the tombstones in the Keşan region. In this respect, the study is important in terms of shedding light on the Ottoman history of Keşan.

Keywords:

Edirne, Keşan, Ottoman, Tomb, Tombstone

Makale Bilgileri

Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası:	Katılımı yok.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları:	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.
Değerlendirme:	İki dış hakem / Çift taraflı körleme.
Benzerlik Taraması:	Yapıldı – iThenticate.
Etik Beyan:	sutad@selcuk.edu.tr, selcukturkiyat@gmail.com
Lisans:	Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile lisanslanmıştır.

Article Information

Ethics Committee Approval:	It is exempt from the Ethics Committee Approval.
Informed Consent:	No participants.
Financial Support:	The study received no financial support from any institution or project.
Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Copyrights:	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.
Assessment:	Two external referees / Double blind.
Similarity Screening:	Checked – iThenticate.
Ethical Statement:	selcukturkiyat@gmail.com, fatihnumankb@selcuk.edu.tr
License:	Content of this Journal is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

Giriş

Arapça bir kelime olan “mezar”, ziyaret yeri, ziyaret edilen ve ölünün gömüldüğü yer anlamlarına gelmektedir. Mezar taşı ise, ölünün gömülü olduğu yeri ve kimliğini göstermek üzere dikilen “şahide” olarak adlandırılmaktadır (Arseven, 1966, s. 1315). Türklerde ilk mezar taşları Orta Asya’da kurgan adı verilen bir ada görünümündeydi ve ceset mumyalanmıştı (Ögel, 1991, s. 57).

Türklerin tarihi serüveni ve geniş bir coğrafyaya yayılımı sonucu farklı etnik unsurların kültürel etkileri ve İslamiyet’in kabulüyle Türkler’de mezar taşı yapısı ve ölü gömme gelenekleri de sürekli bir değişim ve gelişim göstermiştir. Orta Asya’nın balbalları, tamgalı taşları ve petroglifleri İslam’a geçiş ile yerini İslami yeni formlara bırakmıştır (Çetin, 2019, s. 40). Anadolu’nun Türkleşmesi ile Selçuklular ve Anadolu Beylikleri devirlerinde mezar taşları şekillenerek gelişip yayılmıştır. 11- 14. yüzyıla tarihlenen Ahlat Selçuklu Mezarlığı, dünyanın en büyük Türk-İslam mezarlığı olup, mezarlıkta bulunan mezar taşları ölçü ve üslup açısından anıt özelliğine sahiptir (Karamağaralı, 1992, s. 44). Osmanlı döneminde ise zirveye çıkan yeni mezar taşı yapısı beyaz mermerin üzerine işlenen, edebi bir üslup içinde, simge ve semboller, başlık ve süslemeler ile sanatsal bir boyut kazanmıştır (Çağlar & Eralaca, 2018, s. 162).

Çalışmamızda ele alınan Keşan yöresi, Edirne il merkezine 113 km uzaklıkta olup, doğudan Tekirdağ ilinin Malkara, batıdan İpsala ve Enez ilçeleriyle çevrilidir. Kuzeyde Uzunköprü ilçesi ve güneydoğuda Gelibolu ilçesiyle komşudur. Batısında Meriç nehrine kadar uzanan bir ovanın doğu kenarında kuruludur. Konumu itibariyle Trakya’nın ulaşım ağı içinde önemli bir yere sahip olan Keşan ilçesi, Trakya tarihinde önemli rol oynamış bir bölgede yer almaktadır.

Bölgenin tarih öncesine ait yerleşme yeri olarak, Tunca Nehri’nin üst sekisi üzerinde yer alan Çardaklı Mevki kabul edilmektedir (Kansu, 1965, s. 14). İlçeye, M.Ö. 20. yüzyıldan itibaren Karadeniz kuzeyinden ve Tuna üzerinden gelen Traklar yerleşmeye başlamışlardır. M.Ö. 7. yüzyıldan sonra Trakya’da özellikle kıyı bölgelerde yoğunlaşan bir kolonileşmesi söz konusuysa da iç bölgelerde yerli Trak kabilelerinin hâkimiyeti çok güçlü bir biçimde kendisini göstermektedir (Beksaç ve Beksaç, 2012, s. 25). Daha sonra sırasıyla Pers, Odris ve Makedon hâkimiyetine giren bölge Makedonya Krallığı’nın Romalılar tarafından ortadan kaldırılmasıyla M.Ö. 168 yılında Romalıların hâkimiyeti altına girmiştir (Mansel, 1965, s. 22).

10. yüzyıl itibariyle Rhusion adıyla kayıtlara geçen Keşan yerleşmesinin metropolitik olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum yerleşmenin öneminin bir göstergesidir (Beksaç ve Beksaç, 2012, s. 29). 1204 yılında IV. Haçlı Seferi sonrası Trakya’nın büyük bir bölümü Latinler tarafından ele geçirilmiştir. 1206 yılında Rhusion (Keşan) Savaşı olarak bilinen Latin kontları ile Bulgar hanlığı arasında yapılan savaşın sonucunda Latinler yenilmiş, Trakya’dan uzaklaştırılmışlardır (Beksaç ve Beksaç, 2012, s. 29). Bölge bu tarihten sonra Türkler tarafından fethedilinceye kadar Bizans devletinin elinde kalmıştır.

1362 yılında padişah I. Murad döneminde Gazi Evrenos Bey tarafından Keşan, Lüleburgaz, Çorlu, Babaeski ve Dimetoka ele geçirilmiştir (Özalp, 1973, s. 41). Bölgenin

fethedilmesi ile artık Edirne Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye geçişinde önemli bir merkez olmuştur. Şehir, H. 770/ M. 1368 yılında Osmanlı Devleti'nin başkenti olmuştur (Badi, 2000, s. 21). II. Murat zamanında Keşan ve çevresi askeri bir üs olarak kullanılmıştır. Bu dönemde bölge tam anlamıyla bir devlet merkezi ve aynı zamanda ticaret merkezi de olmuştur (Peremeci, 1939, s. 12). II. Beyazıt ve I. Selim dönemlerinde sadrazamlık yapmış olan Hersezkade Ahmed Paşa'nın inşa ettirdiği tek kubbeli cami, medrese, hamam ve bedesten ile Keşan, bu külliyenin etrafına yavaş yavaş taşınmaya başlanmış, böylelikle ilçe merkezi buraya taşınmıştır (Lowry, 2011, s. 75). Cumhuriyet dönemi başlarında Gelibolu'ya bağlı olan ilçe, 1926 yılında Edirne'ye bağlanmıştır (Mısırlı, 2021, s. 315).

Çalışmamız Keşan ilçe merkezinde yer alan Hersezkade Ahmet Paşa, Hacı Mehmet Ağa ve Bekir Varnalı Camilerinin hazirelerinde bulunan mezar taşları ile Keşan ilçe merkezine 34 km uzaklıkta bulunan Erikli Köyü Mezarlığı ile ilçe merkezinde yer alan Tepe Mezarlığında tespit edilmiş mezar taşlarını kapsamaktadır. Yöredeki mezar taşları Osmanlı dönemi mezar taşı geleneği açısından önemli bir yere sahiptir.

Çalışmamız "Giriş", "Katalog", "Değerlendirme" ve "Sonuç" bölümlerinden oluşmaktadır. Katalog bölümünde her bir mezar taşı için ayrı ayrı gözlem fişi oluşturulmuş, baş ve ayak taşları ayrıntılı olarak tanımlanmıştır. Mezar taşlarının tarihi, kime ait olduğu, kitabesi, hattı, dili, süsleme özellikleri, malzeme ve tekniği detaylı bir şekilde incelenmiştir. Metin okumalarında kitabelerde meydana gelen doğal tahribatlar nedeniyle bazı yazılar okunamamış ve okunamayan yerler boş bırakılmıştır. Katalogda en erken tarihli mezar taşından en geç tarihli mezar taşına doğru bir sıralama yapılmıştır. Tarihi bilinmeyen mezar taşlarının tarihlendirmeleri bölgedeki örneklerle kıyaslanarak yapılmıştır. Değerlendirme başlığı altında mezar taşlarının mezar tipleri, mezar taşı formları, başlık biçimleri, süslemeleri, malzeme ve tekniği, kitabe metinleri ele alınmıştır. Değerlendirme yapılırken mezar taşlarının Edirne ve Anadolu'daki benzer mezar taşları ile karşılaştırmaları yapılmıştır. Sonuç bölümünde ise çalışma kapsamında elde edilen bulgular aktarılmıştır.

KATALOG

Katalog No: 1**Fotoğraf No:** 1-2**Çizim No:** 1-2**Bulunduğu Yer:** Hersekzade Ahmet Paşa Cami Haziresi**Tarihi:** H. 925/ M.1519-20**Kime Ait Olduğu:** Perihan Hanım**Mezar Tipi:** Sandık Mezar**Formu:** Baş Taşı; Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli

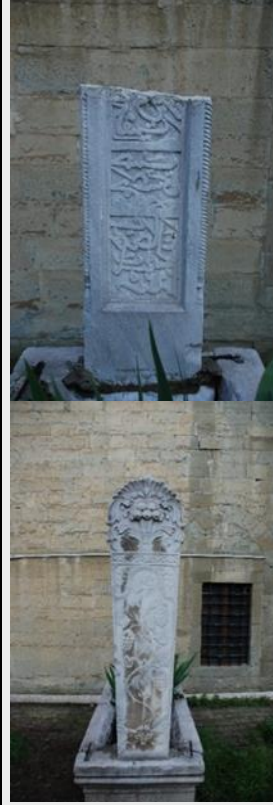
Ayak Taşı; Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Bitkisel Tepelikli

Ölçüsü: Baş Taşı; 81x33x6 cm Ayak Taşı; 150x33x12 cm Lahit; 210x62x55 cm**Yazı Türü:** Celî Sülûs**Dili:** Osmanlı Türkçesi**Malzeme ve Tekniği:** Mermer/Zemin Oyma**Ayrıntılı Tanım:** Gövdesi düşey dikdörtgen formlu baş taşının üst kısmı kırık vaziyettedir. Kitabesi enine silmelerle ayrılmış üç satırdan oluşmaktadır. Mezar taşı her iki yandan burmalı sütunçe ile sınırlandırılmıştır.

Ayak taşı bitkisel tepelikli olarak düzenlenmiş olup gövdesi yukarıdan aşağı doğru daralmaktadır. Tepelik kısmında akantus yaprakları ve kulpsuz vazo içinde gül demeti yer almaktadır. Tepelik kısmından gövdeye geçiş kıvrık dal kompozisyonlu bordür ile sağlanmıştır. Gövde üzerinde selvi ağacı motifi ve onu boğmayarak yükselen üzüm salkımı ve asma yaprakları motifi yer almaktadır. Sonradan baş taşının karşısına yerleştirilmiş olan ayak taşı üslup ve süsleme özellikleriyle 18. yüzyıla tarihlenmektedir. Lahitin her bir kenarında ise katmerli gülbezek motifi yer almaktadır.

Kitabe Metni:

...	...
Perihan	پریهان
Fi Sene	فی سن
925	۹۲۵

Fotoğraf: 1-2**Çizim: 1-2**

Katalog No: 2
Fotoğraf No: 3
Çizim No: 3
Bulunduğu Yer: Bekir Varnalı Cami Haziresi
Tarihi: H. 1089/ M.1678-79
Kime Ait Olduğu: İsmail Ağa
Mezar Tipi: Toprak Mezar
Formu: Gövdesi Çokgen Kesitli, Edirnekâri
Ölçüsü: 90x24 cm
Yazı Türü: Celi Sülüs
Dili: Osmanlı Türkçesi
Malzeme ve Tekniği: Mermer/Zemin Oyma
Ayrıntılı Tanım: Gövdesi çokgen kesitli olarak düzenlenmiş mezar taşında çokgeni oluşturan kenarlar yukarı doğru hafifçe uzatılarak merkezde konik şeklinde birleştirilmiştir. Enine silmelerle üç satır ve üç kartuşa ayrılan kitabe çerçevesinin üstünde sivri kaş kemer bulunmaktadır. Kilit noktasından yukarı doğru palmet motifi yer almaktadır. Kemer köşeliklerinde birer gülbezek yer almaktadır. Edirne'deki mezar taşlarında fazlaca görülen bu tip yayınlarda "Edirnekâri" olarak adlandırılmıştır (İşli, 1998, s. 447; Kökrek, 2015, s. 18; Özer, 2007, s. 511). Mensur metnin ilk satırı Arapça, "Kad intekale el-merhûm" kelimeleri, bu şahsın beka yurduna göç ettiğini belirtmektedir.

Fotoğraf: 3

Çizim: 3

Kitabe Metni:
 Kad intekale el-merhûm
 İsmail Ağa
 Rûhiçün el-fâtiha
 Sene 1089

قد انتقل المرحوم
 اسماعيل اغا
 روحه چون الفاتحه
 سنه ١٠٨٩

Katalog No: 3

Fotoğraf No: 4

Çizim No: 4

Bulunduğu Yer: Hersekzade Ahmet Paşa Cami Haziresi

Tarihi: 17. Yüzyıl¹

Kime Ait Olduğu: -

Mezar Tipi: Toprak Mezar

Formu: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Sivri Kemer Tepelikli

Ölçüsü: 105x41x7 cm

Yazı Türü: -

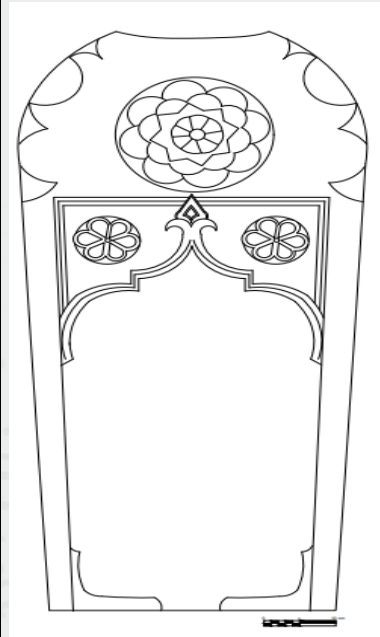
Dili: -

Malzeme ve Tekniği: Taş/Zemin Oyma

Ayrıntılı Tanım: Gövdesi düşey dikdörtgen formlu mezar taşının tepelik kısmı sivri kemer formudur. Gövde yukarıdan aşağı doğru daralmaktadır. Alınlık kısmında merkezde sekiz yapraklı gülbezek olmak üzere beş katmerli gülbezek yer almaktadır. Gövde yüzeyinde dikdörtgen çerçeve içine alınmış dilimli kaş kemer formu yer almaktadır. Kemer kilit noktasından yukarıya uzanan palmet tepelik izlenmektedir. Kemer köşeliklerinde ise altı yapraklı gülbezek motifi yer almaktadır. Baş taşı olduğu düşünülen mezar taşında gövde üzerinde kalan izlerden kitabe bulunduğu ancak dökülmeler meydana geldiği görülmektedir.

Fotoğraf: 4

Çizim: 4

¹ Mezar taşının tarihi bilinmemektedir. Ancak gövdesi dikdörtgen formlu Edirnekâri mezar taşlarından Yahya Bey Cami haziresinde bulunan 1600-01 tarihli mezar taşı (Kökrek, 2015, s. 21) ve bölgedeki benzer örnekler ile karşılaştırılarak 17. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Katalog No: 4

Fotoğraf No: 5-6

Çizim No: 5

Bulunduğu Yer: Hacı Mehmet Ağa Cami Haziresi

Tarihi: H. 1125/ M.1713-14

Kime Ait Olduğu: Hacı Mehmed

Mezar Tipi: Çerçeveli Mezar

Formu: Baş Taşı; Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Erkek Başlıklı

Ayak Taşı; Gövdesi Çokgen Kesitli, Başlıksız

Ölçüsü: Baş Taşı; 160x28x27 cm Ayak Taşı; 130x33x24 cm Çerçeve; 212x73x14 cm

Yazı Türü: Celî Tâlik

Dili: Osmanlı Türkçesi

Malzeme ve Tekniği: Mermer/Zemin Oyma

Ayrıntılı Tanım: Baş taşı gövdesi düşey dikdörtgen formlu ve başlıklıdır. Serlevha ile boyun arasında yer alan bordür üzerinde rumi yapraklarından oluşan düğüm motifi yer almaktadır. Geniş bir boyun bölümünün üstünde çapraz kafes dilimli başlıklı, taşkın sarıklı kavuk görülmektedir. Yukarı doğru genişleyen başlık kısmı çapraz kafes şeklinde düzenlenmiş olup sarık yanlara doğru taşkındır. Üç beyitten oluşan manzûmenin son beytinde tarih düşürülmüştür. "Târîh dedi Hâşim üç ihlâs ile tamâm" denilerek aşağıdaki tarihin İhlas kelimesinin ilk harfi olan elifin üç eklenmesiyle tamam olacağı belirtilmiştir. En son mısra olan "Hacı Muhammed ide beheşt-i berrîni câ" ebced hesabıyla 1117 etmektedir. Ayak taşı sekizgen formlu olup ön ve arka yüzeylerde merkezinde altı yapraklı olmak üzere katmerli gülbezek yer almaktadır.

Kitabe Metni:

Hüve'l-bâkî.. cihandan eyledi rihlet bu merd-i pâk

Bâkî değıldür geldi ... çerh-i bî-vefâ

... latîfe idüp malını nisâr

Bu câmi-i şerîfi idüp sa'y ile binâ

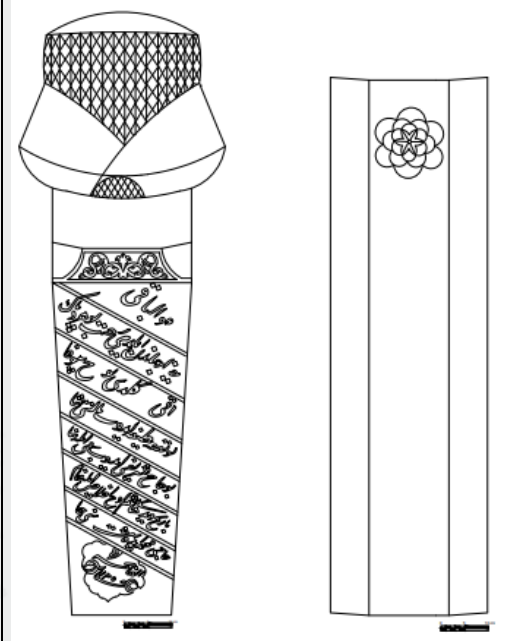
Târîh dedi Hâşim üç ihlâs ile tamâm

Hacı Muhammed ide beheşt-i berrîni câ

El-fâtîha sene 1125

Fotoğraf: 5-6

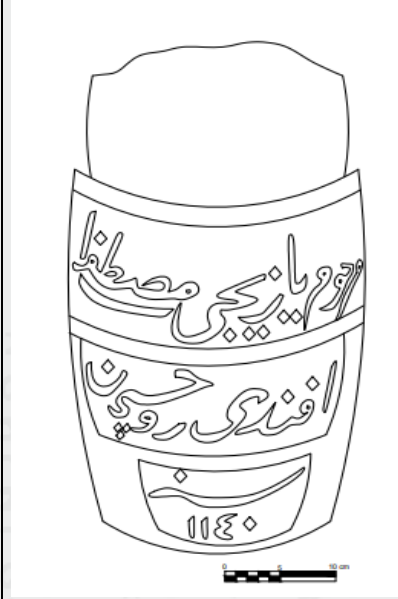
Çizim: 5

هو الباقي
جهانندن ایلدی رحلت بو مرد پاک ..
باقی دلکدر کلدی .. چرخ بی وفا
لطیفه ایدوب مالنی نثار ...
بو جامع شریفی ایدوب سعی ایله بنا
تاریخ دیدی هاشم اوج اخلاص ایله تمام
حاجی . محمد ایده بهشت برینی جا
الفتاحه سنه ۱۱۲۵

Katalog No: 5
Fotoğraf No: 7
Çizim No: 6
Bulunduğu Yer: Hersekzade Ahmet Paşa Cami Haziresi
Tarihi: H. 1140/ M.1727-28
Kime Ait Olduğu: Yazıcı Mustafa
Mezar Tipi: Toprak Mezar
Formu: Gövdesi Silindirik Formlu, Başlıksız
Ölçüsü: 47x22 cm
Yazı Türü: Celî Tâlik
Dili: Osmanlı Türkçesi
Malzeme ve Tekniği: Mermer/Zemin Oyma
Ayrıntılı Tanım: Gövdesi silindirik formlu olan mezar taşının üst kısmı kırılmıştır. Kitabe bölümü enine silmelerle üç satıra ayrılmıştır. Mezar taşında herhangi bir süsleme ögesi bulunmamaktadır.

Fotoğraf: 7

Çizim: 6

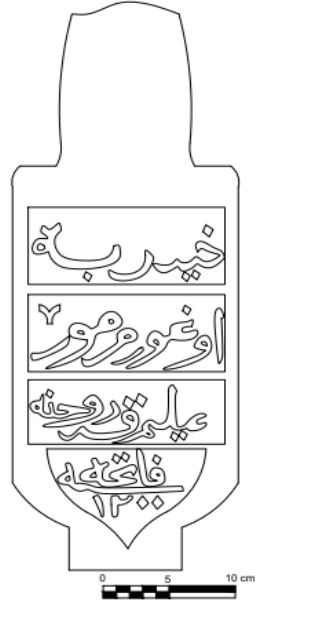
Kitabe Metni:
 Merhûm Yazıcı Mustafa
 Efendi rûhiçün
 Sene 1140

مرحوم یازıcı مصطفی
 افندی روحیچون
 سن ۱۱۴۰

Katalog No: 6
Fotoğraf No: 8
Çizim No: 7
Bulunduğu Yer: Erikli Köyü Mezarlığı
Tarihi: H. 1200/M.1785-86
Kime Ait Olduğu: Uğur Mur Alim
Mezar Tipi: Toprak Mezar
Formu: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Başlıksız
Ölçüsü: 51x16x9 cm
Yazı Türü: Celi Sülüs
Dili: Osmanlı Türkçesi
Malzeme ve Tekniği: Taş/Zemin Oyma
Ayrıntılı Tanım: Gövdesi düşey dikdörtgen formlu mezar taşının başlığı günümüzde bulunmamaktadır. Gövde bölümünde enine silmelerle dört satıra ayrılmış kitabe yer almaktadır. Gövdenin üzerinde dar ve uzun boyun kısmı yer almaktadır. Mezar taşı üzerinde herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.

Fotoğraf: 8

Çizim: 7

Kitabe Metni:

Hayr rabbe
 Uğur Mur
 Alim kabir ruhuna
 Fatıha sene
 1200

خير ربه
 اوغور مور
 علم قبر روخته
 فاتحه سنة
 ١٢٠٠

Katalog No: 7
Fotoğraf No: 9
Çizim No: 8
Bulunduğu Yer: Erikli Köyü Mezarlığı
Tarihi: H. 1209/M.1794-95
Kime Ait Olduğu: Gâye Hatun
Mezar Tipi: Toprak Mezar
Formu: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Sivri Kemer Tepelikli
Ölçüsü: 76x23x9 cm
Yazı Türü: Celî Sülûs
Dili: Osmanlı Türkçesi
Malzeme ve Tekniği: Taş/Zemin Oyma
Ayrıntılı Tanım: Gövdesi düşey dikdörtgen formlu mezar taşının üst kısmı sivri kemer tepelikle sonlanmaktadır. Mezar taşı yukarıdan aşağı doğru daralmaktadır. Kitabe bölümü enine silmelerle üç satıra ayrılmıştır. Mezar taşı üzerinde herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.

Fotoğraf: 9

Çizim: 8

Kitabe Metni:

Merhûme ve mağfûre
 Gaye /Hâye..... hâtûn
 Ruhuna Fatiha
 Sene 1209.

مرحومة ومغفورة
 (غاية/خاية) خاتون
 روحنة فاتحة
 سنة ١٢٠٩

Katalog No: 8
Fotoğraf No: 10
Çizim No: 9
Bulunduğu Yer: Erikli Köyü Mezarlığı
Tarihi: H. 1213/M.1798-99
Kime Ait Olduğu: -
Mezar Tipi: Toprak Mezar
Formu: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Başlıksız
Ölçüsü: 49x20x10 cm
Yazı Türü: Celî Sülüs
Dili: Osmanlı Türkçesi
Malzeme ve Tekniği: Taş/Zemin Oyma
Ayrıntılı Tanım: Gövdesi düşey dikdörtgen formlu mezar taşının başlık kısmı günümüzde bulunmamaktadır. Mezar taşı yukarıdan aşağı doğru daralmaktadır. Gövdenin üzerinde dar bir boyun kısmı yer almaktadır. Kitabe bölümü enine silmelerle üç satıra ayrılmıştır. Mezar taşı üzerinde herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.

Fotoğraf: 10

Çizim: 9

Kitabe Metni:
 Merhûm ve mağfur
 Hayr ruhuna
 Fatiha sene
 1213.

مرخوم و مغفور
 خير روخنة
 فاتحة سنة
 ١٢١٣

Katalog No: 9

Fotoğraf No: 11

Çizim No: 10

Bulunduğu Yer: Hacı Mehmet Ağa Cami Haziresi

Tarihi: 18. Yüzyıl²

Kime Ait Olduğu: -

Mezar Tipi: Toprak Mezar

Formu: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Erkek Başlıklı

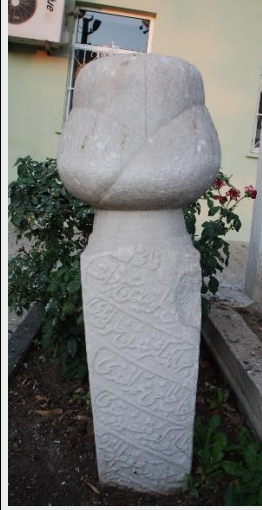
Ölçüsü: 98x27x20 cm

Yazı Türü: Celî Tâlik

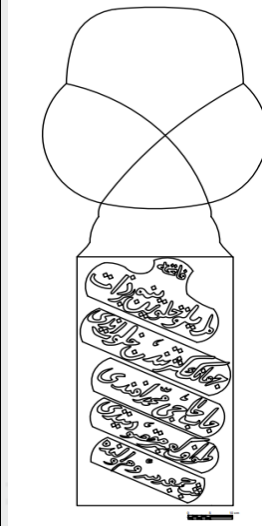
Dili: Osmanlı Türkçesi

Malzeme ve Tekniği: Mermer/Zemin Oyma

Ayrıntılı Tanım: Gövdesi düşey dikdörtgen formlu mezar taşında gövdeden geniş bir boyun ile çapraz sarıklı kavuk başlığa geçilmektedir. Sade başlığın üzerindeki sarık, soldan sağ alta çapraz eğimli olarak sarılmıştır. Sarığın üst kısmında oluşan boşluk "V" biçimindedir. Soldan sağa eğimli kartuşlar ile kitabesinin görünen kısmı altı satırdan oluşmaktadır. Kitabenin ilk satırının bir kısmı kırılmış, son satırları ise toprak altında kalmıştır. Aruzun mefâîlün/mefâîlün/feûlün vezniyle yazılmış olan bu manzûme, Halvetî tarikatinden bir zâtın mezar taşı kitabesi olduğunu göstermektedir. Tarikat ehlinin mezar taşının üzerinde bile vahdet-i vücûda vurgu yapması ilginçtir. Buradaki metinde "Cihânın kesretinden halvet etti" denilerek, varlığın birliğinin kaynağı olan Yüce Tanrı'ya doğru gittiği kastedilmektedir.

Fotoğraf: 11

Çizim: 10

Kitabe Metni:

Fâtiha

Tarîk-i halvetîden yine bir zât

Cihânın kesretinden halvet etti

Cenâbı Hacı Muhammed Efendi

Tavâf-ı Ka'be-i maksûda yetti

Şeb-i Cum'a ... savm evvelinde

فاتحه

طریق خلوتیدن بینه بر ذات

جهانك كثرتندن خلوت ایتدی

جناب حاجی محمد افندی

طواف کعبه مقصوده بتدی

شب جمعه صوم اولنده

² Mezar taşının tarih bölümü toprak altında kaldığı için tarihi bilinmemektedir. Ancak 15-17. yüzyıllara ait kavuklarda başlık ya hiç görünmez ya da çok az görünür. 18-19. yüzyıllara ait kavuklarda başlığın büyük kısmı görünmektedir (Çal, 2000, s. 209). Edirne Gazi Mihal Cami haziresindeki 18. yüzyıl başlarına tarihlenen iki mezar taşı (Doğan, 2009, s. 827) ile karşılaştırıldığında incelediğimiz örnek 18. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Katalog No: 10

Fotoğraf No: 12

Çizim No: 11

Bulunduğu Yer: Hersekzade Ahmet Paşa Cami Haziresi

Tarihi: 18. Yüzyıl³

Kime Ait Olduğu: -

Mezar Tipi: Toprak Mezar

Formu: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Erkek Başlıklı

Ölçüsü: 88x32x13 cm

Yazı Türü: Celî Sülüs

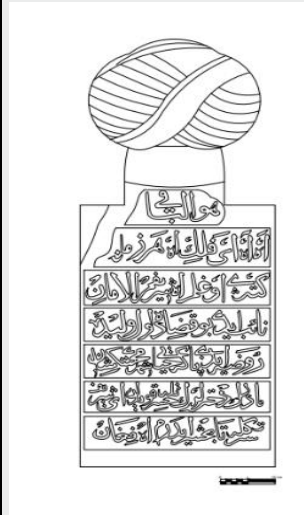
Dili: Osmanlı Türkçesi

Malzeme ve Tekniği: Mermer/Zemin Oyma

Ayrıntılı Tanım: Gövdesi düşey dikdörtgen formlu mezar taşında gövdeden geniş bir boyun ile başlığa geçilmektedir. Hafif yana yatık sarık dilimleri, üstten dikey sarık dilimiyle sınırlandırılmıştır. Gövdenin sol üst tarafı kırık vaziyettedir. Kitabe bölümü enine silmelerle sekiz satıra ayrılmıştır. Son satırın bir kısmı toprak altında kaldığından okunamamaktadır.

Fotoğraf: 12

Çizim: 11

Kitabe Metni:

Hüve'l-bâkî

Ah ah ey felek ah her zaman

Gitti oğlum ah Şerifim el-aman

Nâib idi bu kazâda ol velîd

Ravza idi bana hayât şimdi mihnet-keşân

Mâderin duhterlerin hasretle koydun ey Şerif

Hasretinle tâ be-mahşer ederim âh u figân

هو الباقي
آه آه ای فلک آه هر زمان
کندی او علم آه شریفم الامان
نائب ایدی بو قصاده اول ولید
روضه ایدی باکه حیاتی شمدی محنتکشان
مادرک دخترلرک حسرتله قویک ای شریف
حسرتکله تا بمحشر ایدرم آه فغان

³ Mezar taşının tarih bölümü toprak altında kaldığı için bilinmemektedir. Ancak Edirne Beylerbeyi Cami haziresindeki mezar taşları (Baş, 2009, s. 553) ile karşılaştırılarak üslup ve dönem karakteristiği olarak 18. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Katalog No: 11

Fotoğraf No: 13

Çizim No: 12

Bulunduğu Yer: Hersekzade Ahmet Paşa Cami Haziresi

Tarihi: 18. Yüzyıl⁴

Kime Ait Olduğu:

Mezar Tipi: Toprak Mezar

Formu: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Bitkisel Tepelikli

Ölçüsü: 147x30x9 cm

Yazı Türü: -

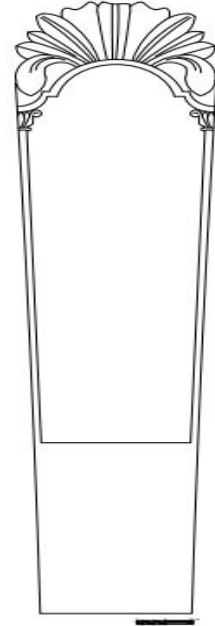
Dili: -

Malzeme ve Tekniği: Mermer/Zemin Oyma

Ayrıntılı Tanım: Gövdesi düşey dikdörtgen formlu mezar taşı üst kısmı bitkisel tepeliklidir. İki yandan ince bir bordür ile çerçevelenen gövde bölümünün alınlığı yarım daire kemer şeklinde düzenlenmiştir. Mezar taşı yukarıdan aşağı doğru daralmaktadır. Tepelik kısmı ise birbirine simetrik akantus yaprakları ile bezenmiştir. Mezar taşı günümüzde yerde yatık vaziyette olup ayak taşı olduğu düşünülmektedir. Kitabesi bulunmamaktadır.

Fotoğraf: 13

Çizim: 12

⁴ Mezar taşının kitabesi bulunmaması nedeniyle tarihi bilinmemektedir. 18. yüzyıl mimari ve mimariye bağlı süslemede olduğu gibi mezar taşlarında da değişimin ayak izlerinin hissedildiği dönemdir. Mezar taşı barok-rokoko karakterli bitkisel tepelikli form göstermesinden dolayı üslup ve dönem özellikleri açısından 18. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Bkz. (Kurtişoğlu, 2018, s. 34).

Katalog No: 12

Fotoğraf No: 14

Çizim No: 13

Bulunduğu Yer: Hersekzade Ahmet Paşa Cami Haziresi

Tarihi: H. 25 Rebîülâhîr 1227/M. 8 Mayıs 1812

Kime Ait Olduğu: Kocaelili Mustafa Ağa

Mezar Tipi: Toprak Mezar

Formu: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Erkek Başlıklı

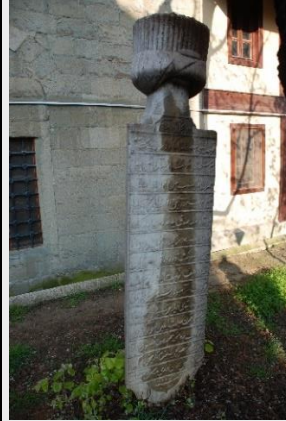
Ölçüsü: 180x45x19 cm

Yazı Türü: Celî Tâlik

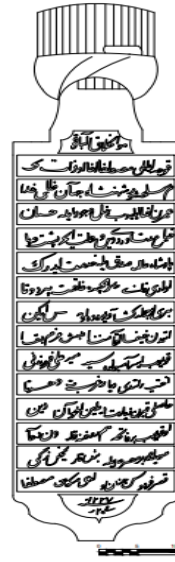
Dili: Osmanlı Türkçesi

Malzeme ve Tekniği: Mermer/Zemin Oyma

Ayrıntılı Tanım: Gövdesi düşey dikdörtgen formulu mezar taşında gövdeden dar bir boyun ile başlığa geçilmektedir. Kâtibi kavuk şeklindeki başlığın alt kısmını saran sarık yanlara doğru taşkın şekildedir. Sarığın alt kenarı boyun üzerinde yuvarlak bir kavisle yukarı doğru daraltılmıştır. Kavuğun başlık kısmı düşey çubuklarla süslenmiştir. Kitabe bölümü enine silmelerle 16 satıra ayrılmıştır. Manzum metin, aruzun remel bahrinin fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün vezniyle, yedi beyit halinde Zekî mahlaslı bir şair tarafından yazılmıştır. Manzumenin son mısraında tarih düşürme sanatı yapılmış, Kocaelili Mustafa Ağanın ölümüne tarih düşürülmüştür. Bu tarih, manzumenin bitiminde rakamla da kaydedilmiştir. Merhûmun ölüm tarihinin gün ve ayı da 25 Rebîülâhîr olarak belirlenmiş, Rebîülâhîr kelimesi metinde uzun uzun yazılmak yerine sadece "Ra" harfiyle gösterilmiştir.

Fotoğraf: 14

Çizim: 13

Kitabe Metni:

Hüve'l-hallâku'l-bâkî
 Kocaelili Mustafa Ağa o zât-ı mecîd
 Hem silahşör-i şehinşâh-i cihân zıll-i Hudâ
 Ömrün ifnâ eyleyip bezl ü cûd ile hemân
 Hayli müddet urdu dîn ü devlet içre püşt ü pâ
 Pâdişâh-ı âleme sıdk ile hizmet ederek
 Oldu fânî dehr içinde âkıbet pîr-i dü tâ
 Biri ez cümle Keşân'a Voyvoda olmuş iken
 Etmeden hayfâ ikâmet eylemiş azm-i bekâ
 Koyup İslambol'da Seyyid Mir Ali ferzendini
 İhtiyâr etti diyâr-ı gurbeti vâ hasretâ
 Hâsılı kabrin ziyâret eyleyen ihvân-ı dîn
 Okuyup bir fâtiha hem rûhuna kılın duâ
 Söyledim bir mısra' ile bende târîhin Zekî
 Kasr-ı Firdevs-i cinân oldu mekân-ı Mustafa
 Sene 1227 / Fî 25 Rebûlâhîr

هو الخالق الباقي
 قوجه ايليلي مصطفى آغا او ذات مجيد
 هم سلحشور شهنشاه جهان ظل خدا
 عمرن افنا ايليوب بذل و جود ايله همان
 خيلي مدت اوردي دين و دولت ايچره پشت و پا
 پادشاه عالمه صدق ايله خدمت ايدرك
 اولدي فاني دهر ايچنده عاقبت پير دو تا
 بيرى از جمله كشانه ويوه ده اولمش ايكن
 ايتمدن حيفا اقامت ايلمش عزم بقا
 قويوب اسالمبولده سيد مير على فرزندنى
 اختيار ايتدى ديار غربتى وا حسرتا
 حاصلى قبرن زيارت ايلين اخوان دين
 اوقويوب بر فاتحه هم روحنه قلسون دعا
 سويلدم بر مصرع ايله بنده تاريخن زكى
 قصر فردوس جنان اولدى مكان مصطفى
 سنه 1227
 فى 25 ر

Katalog No: 13

Fotoğraf No: 15

Çizim No: 14

Bulunduğu Yer: Tepe Mezarlığı

Tarihi: H.1288/M.1871-72

Kime Ait Olduğu: -

Mezar Tipi: Toprak Mezar

Formu: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli

Ölçüsü: 74x32x10 cm

Yazı Türü: Celî Tâlik

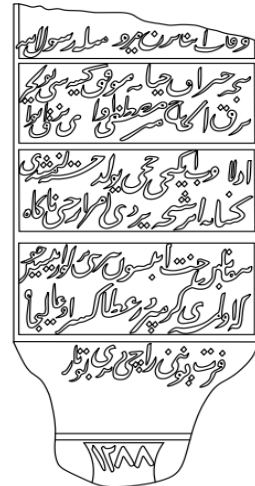
Dili: Osmanlı Türkçesi

Malzeme ve Tekniği: Mermer/Zemin Oyma

Ayrıntılı Tanım: Gövdesi düşey dikdörtgen formlu mezar taşının üst kısmı kırılmış vaziyettedir. Bu nedenle başlıklı ya da tepelikli olduğu bilinmemektedir. Tarih bölümünün alt kısmı da kırılmış olan mezar taşının kitabesi günümüzde enine silmelerle dört kartuşa ayrılmış dokuz satır halindedir. Manzûme arûzun mefâîlün / mefâîlün / mefâîlün / mefâîlün vezniyle kaleme alınmıştır. Son satırında tarih düşürme sanatı yapılmış olan kitabenin bu satırı kırık olduğundan, bu tarih düşürme mısraı tam olarak okunamamaktadır. Mezar taşında herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.

Fotoğraf: 15

Çizim: 14

Kitabe Metni:

... Resûlullah

Nice hayrâtı ihyâya muvaffak künyesi bu'l-hayr

Yazık el-hâc mîr-i Mustafa öldü yazık eyvah

Edâ idüp ikinci haccı yolda hastalanmıştı

Keşan'a erişince erdi emr-i irciî nâgâh

Makâmın cennet eylesün kabrini pür nûr itsin Hak

Ki olmuştu kerem perver atâ göster o âlîcâh

İşidüp fevtini Râcî dedi bir târîh ...

İrthîâl eyledi Hacı ..

Sene 1288

رسول الله ...

نیجه خیراتی احیایه موفق کنیه سی بو الخیر

یزق الحاج میر مصطفی اولدی یزق ایواه

ادا ایدوب ایکنجی حجی یولده خسته لشمشدی

کشانه ایرشنجه ایردی امر ارجعی ناکاه

مقامین جنت ایلسون قبرینی پر نور ایتسین حق

که اولمشدی کرم پرور عطاکستر او عالیجاه

... ایشیدوب فوتتی راجی دیدی بر تاریخ

... ارتحال ایلدی حاجی

سنه ۱۲۸۸

Katalog No: 14

Fotoğraf No: 16

Çizim No: 15

Bulunduğu Yer: Hersekzade Ahmet Paşa Cami Haziresi

Tarihi: 19. Yüzyıl⁵

Kime Ait Olduğu: Mîr İbrahim

Mezar Tipi: Toprak Mezar

Formu: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli

Ölçüsü: 74x32x10 cm

Yazı Türü: Celî Sülüs

Dili: Osmanlı Türkçesi

Malzeme ve Tekniği: Mermer/Zemin Oyma

Ayrıntılı Tanım: Gövdesi düşey dikdörtgen formlu mezar taşında dar ve kademeli bir boyun kısmının ardından Mecidiye kalıplı fes yer almaktadır. Mecidiye kalıplı fes üstten alta doğru daralmakta olup üst çapı alt çaptan daha geniştir. Başlığın sol tarafında püskülü bulunmaktadır. Gövde iki yandan ince birer silme ile çerçevesi alınmış alınlık kısmı ise birbirine simetrik gül demetleri ve kıvrım yapraklar ile süslenmiştir. Kitabesi enine silmelerle sekiz satıra ayrılmıştır. Kitabenin sağ orta bölümü kırılmış, son satırı da toprak altında kalmıştır.

Fotoğraf: 16

Çizim: 15

Kitabe Metni:

Hüve'l-bâkî

Gonce-i ömr şerha şerha nev-bahâr olmuş iken
(Geldi) bir bâd-ı helâhil bergimi etti hazân
... ömrümde akarken âb-ı ceyhûn-i hayât
Tufan mevcesi garkâb kıldı nâgehan
İrci'î fermânı geldi ben icâbet eyledim
Azm-i ukbâ eyleyüp kıldım bekâyı âşiyân
Mîr İbrahîm nâmım terk edip ettim sefer

هو الباقي
غنجه عمر شرحه شرحه نو بهار اولمش
ایکن
برباد هالهل برکمی ایتدی حزان ...
عمرمه اقرکن آب جیحون حیات ...
طوفان موجه سی غرغاب قیلدی ناگهان ...
ارجعی فرمانی کلدی بن اجابت ایلدم
عزم عقبا ایلوب قیلدم بقای آشیان
میر ابراهیم نامم ترک ایدوب ایتدم سفر

⁵ Mezar taşının tarih bölümü toprak altında kaldığı için tarihi bilinmemektedir. Ancak başlık tipinden yola çıkılarak Mecidiye kalıplı feslerin çoğunlukla 19. yüzyılda mezar taşlarında yer aldığı görülmekte ve bu nedenle incelenen örneğin 19. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir.

Katalog No: 15

Fotoğraf No: 17

Çizim No: 16

Bulunduğu Yer: Hersekzade Ahmet Paşa Cami Haziresi

Tarihi: 19. Yüzyıl⁶

Kime Ait Olduğu: -

Mezar Tipi: Toprak Mezar

Formu: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli

Ölçüsü: 74x32x10 cm

Yazı Türü: Celî Tâlik

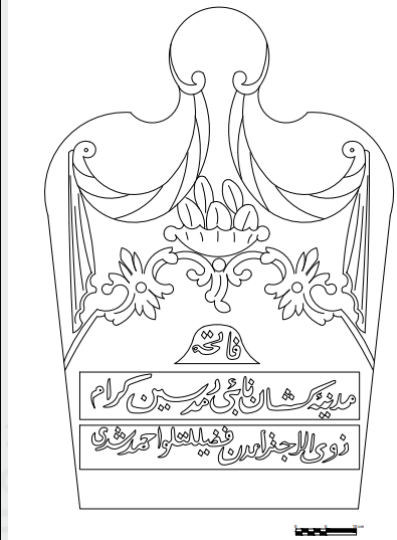
Dili: Osmanlı Türkçesi

Malzeme ve Tekniği: Mermer/Zemin Oyma

Ayrıntılı Tanım: Gövdesi düşey dikdörtgen formlu mezar taşının üst kısmı dilimli kemer tepelikli düzenlenmiştir. En üst kısım soğanı biçimindedir. Gövdesi yukarıdan aşağı doğru daralmaktadır. Alınlık kısmında iki yandan kıvrımları ile perde motifine yer verilmiş hemen altında ise kâse içinde kayısı meyvesi bulunmaktadır. Kitabesi enine silmelerle dört satırdan oluşmakta son satırı ise toprak altında kalmış vaziyettedir.

Fotoğraf: 17

Çizim: 16

Kitabe Metni:

Fâtîha

Medîne-i Keşân nâibi müderrisîn-i kirâm

Zevî'l-ihtirâmdan fazîletlü Ahmed Rüşdi

...

فاتحه

مدینه کشان نائبی مدرسین کرام

ذوی الاحترامدن فضیلتلو احمد رشدی

...

⁶ Mezar taşının tarihi toprak altında kaldığı için bilinmemektedir. 19. yüzyıl mezar taşlarında yukarıdan aşağıya doğru daralan dikdörtgen formlu tip süsleme programı olarak tamamen Avrupa'dan gelen sanat akımlarının etkisindedir. Kemer alınlıklarında vazoda çiçek ve meyveler, stilize edilmiş yapraklar görülmektedir (Kurtişoğlu, 2018, s. 42). Bu nedenle mezar taşının 19. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir.

Katalog No: 16

Fotoğraf No: 18

Çizim No: 17

Bulunduğu Yer: Hersekzade Ahmet Paşa Cami Haziresi

Tarihi: 19. Yüzyıl⁷

Kime Ait Olduğu: -

Mezar Tipi: Toprak Mezar

Formu: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Kadın Başlıklı

Ölçüsü: 105x32x11 cm

Yazı Türü: -

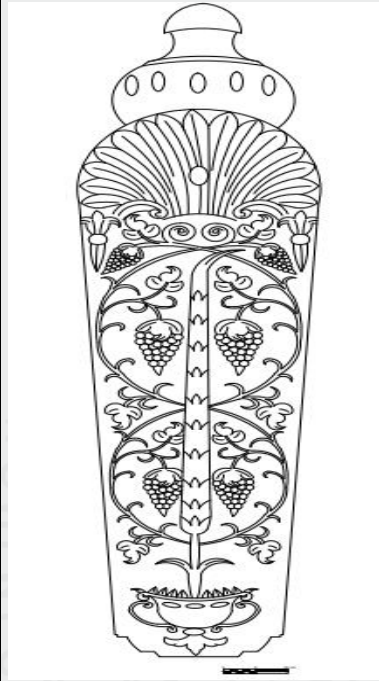
Dili: -

Malzeme ve Tekniği: Mermer/Zemin Oyma

Ayrıntılı Tanım: Gövdesi düşey dikdörtgen formulu mezar taşının üstünde hotoz başlığa benzeyen soğanı bir başlık yer almaktadır. Yukarıdan aşağı doğru daralan gövde dıştan ince bir silme ile çerçeve içine alınmış, tepeliği akantus yapraklarıyla süslenmiştir. Gövde yüzeyinde iki kulplu vazodan yükselen ucu sağa doğru eğimli selvi ağacı yer almaktadır. Selvi ağacının etrafı onu boğumlayan üzüm salkımı ve asma yaprakları ile bezenmiştir. Başlıktaki hotoza bakılarak mezar taşının bir kadına ait ayak taşı olduğu düşünülmektedir.

Fotoğraf: 18

Çizim: 17

⁷ 18. yüzyıldan itibaren kadın mezar taşlarında hotoz başlığın kullanılmaya başlanması nedeniyle (Koçu, 1967, s. 116) incelenen örneğin 19. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir.

Katalog No: 17

Fotoğraf No: 19

Çizim No: 18

Bulunduğu Yer: Hersekzade Ahmet Paşa Cami Haziyesi

Tarihi: 19. Yüzyıl⁸

Kime Ait Olduğu: -

Mezar Tipi: Toprak Mezar

Formu: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Kadın Başlıklı

Ölçüsü: 105x32x11 cm

Yazı Türü: -

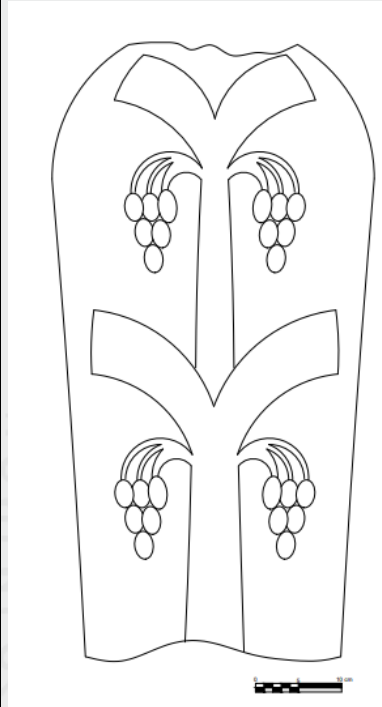
Dili: -

Malzeme ve Tekniği: Mermer/Zemin Oyma

Ayrıntılı Tanım: Gövdesi düşey dikdörtgen formlu mezar taşının tepeliği ve alt kısmı kırılmış durumdadır. Sivri kemer tepelikli olduğu düşünülen mezar taşının gövdesi yukarıdan aşağı doğru daralmaktadır. Gövde yüzeyinde hurma ağacı yaprakları ve salkımları ile işlenmiştir.

Fotoğraf: 19

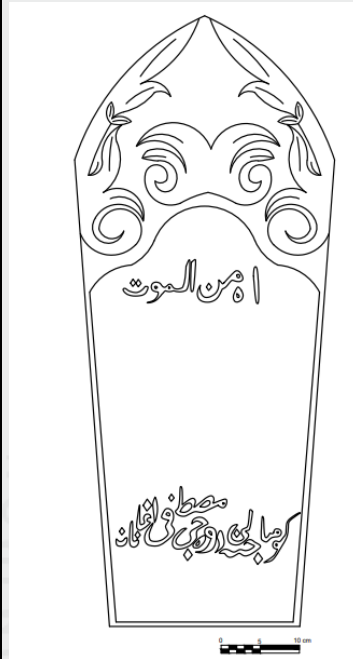
Çizim: 18

⁸ Hurma ağacı motifi her dönem mezar taşlarında yer bulmuş olmasına karşılık Edirne'de çoğu mezar taşında incelediğimiz mezar taşındaki kompozisyon 19. yüzyıla aittir. Edirne Muradiye Cami haziyesindeki 14 örnek 19. yüzyıla tarihlenmektedir (Kuşaklı, 2015, s. 278).

Katalog No: 18
Fotoğraf No: 20
Çizim No: 19
Bulunduğu Yer: Tepe Mezarlığı
Tarihi: 19. Yüzyıl⁹
Kime Ait Olduğu: Deveci Mustafa Ağa
Mezar Tipi: Toprak Mezar
Formu: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Sivri Kemer Tepelikli
Ölçüsü: 67x25x8 cm
Yazı Türü: Celî Sülüs
Dili: Osmanlı Türkçesi
Malzeme ve Tekniği: Mermer/Zemin Oyma
Ayrıntılı Tanım: Gövdesi düşey dikdörtgen formlu mezar taşının üst kısmı sivri kemer tepelikli düzenlenmiştir. Yukarıdan aşağı doğru daralan gövde yüzeyinde meydana gelen tahribattan dolayı kitabenin çoğunluğu okunamayacak durumdadır. Tepelik kısmına iki yandan akantus yapraklarıyla perde motifi verilmiş ortasında da yine akantus yaprakları ile süslemeye gidilmiştir. Her iki yandan ince bir silme ile çevrelenen mezar taşının alınlığında dilimli kemer yer almaktadır. Mezar taşının altı toprak altında kaldığından tarihi bilinmemektedir. Kitabenin ilk satırı olan Arapça, Ah mine'l-mevt ibaresi, "Ah ölümden" yani "ölüm bizi ayırdı, ölüm olmasa ayrılmazdık" anlamına gelmektedir. Bu Arapça ibarenin bu şekilde kalıplaşmış olarak mezar taşı kitabelerinin ilk satırlarına yazıldığı görülmektedir.

Fotoğraf: 20

Çizim: 19

Kitabe Metni:
 Ah mine'l-mevt
 ...
 Gümülcü Deveci Mustafa Ağanın
 ...

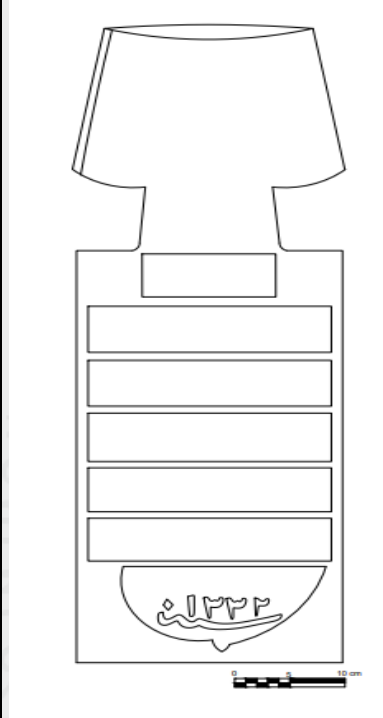
آه من الموت
 ...
 گوملجه لی دوه جی مصطفی اغانک
 ...

⁹ Mezar taşının altı toprak altında kaldığından tarihi bilinmemektedir. Ancak Edirne Gazi Mihal Cami haziresinde yer alan mezar taşlarındaki akantus yaprağı motifleri (Doğan, 2009, s. 835) ile karşılaştırılarak 19. yüzyıla tarihlendiği düşünülmektedir.

Katalog No: 19
Fotoğraf No: 21
Çizim No: 20
Bulunduğu Yer: Tepe Mezarlığı
Tarihi: H.1332/M.1913-14
Kime Ait Olduğu: -
Mezar Tipi: Toprak Mezar
Formu: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Erkek Başlıklı
Ölçüsü: 68x20x10 cm
Yazı Türü: Celî Sülüs
Dili: Osmanlı Türkçesi
Malzeme ve Tekniği: Taş/Zemin Oyma
Ayrıntılı Tanım: Gövdesi düşey dikdörtgen formlu mezar taşının üstünde dar bir boyun kısmının ardından Hamidiye kalıplı fes yer almaktadır. Fesin üst çapı alt çapından daha dardır. Yukarıdan aşağıya doğru olan eğim az olup, alt ve üst çap arasındaki yükseklik geniştir. Fesin sol tarafında püskülü bulunmaktadır. Kitabesi enine silmelerle yedi satıra ayrılmıştır. Mezar taşında meydana gelen dökülmelerden dolayı kitabenin çoğunluğu okunamamaktadır.

Fotoğraf: 21

Çizim: 20

Kitabe Metni:
 Sene 1332

سنة ١٣٣٢

Değerlendirme

Keşan bölgesinde yer alan mezar taşlarını konu olan bu çalışmada bölgede tespit edilmiş toplamda 19 adet mezar taşı tipolojik, malzeme, form, kompozisyon, süsleme ve yazı özellikleri bakımından incelenmiştir. Her bir mezar taşı ayrı bir katalog halinde incelenmiş ve elde edilen bulgular metne aktarılmıştır. Tarihimize ışık tutan mezar taşları hakkında çeşitli tipoloji denemeleri ve araştırmalar yapılmıştır. Bu başlık altında mezar taşlarının değerlendirmesi yapılırken aynı zamanda yapılmış olan çalışmalardan faydalanılarak benzer örneklerle de karşılaştırması yapılmıştır. İncelenen mezar taşları başta mezar tipleri olmak üzere, mezar taşı tipleri, başlık tipleri, malzeme ve teknik, süsleme ve kitabelerine göre değerlendirilmiştir.

Mezar Tipleri

Keşan'da yer alan mezar taşlarının çoğu toprağa gömülü örneklerdir. Bunun yanında doğrudan toprağa gömülü olmayıp mezar tipolojisi veren örnek sayısı da mevcuttur. Yaptığımız inceleme sonucu 3 mezar tipi belirlenmiştir. Bunlar toprak mezarlar, çerçeveli mezarlar ve sandık tipi mezarlardır. Tipolojide *Aksel Tibet*, *Ekrem Işın* ve *Dilek Yelkenci*'nin Yenikapı Mevlevihanesi Haziresi (Tibet vd., 1996, s. 242-46) ile *Halit Çal* ile *Gazanfer İltar*'ın Giresun'daki mezar taşları (Çal & İltar, 2011, s. 14-15) üzerinde yapmış oldukları tipolojilere uyulmuştur.

İncelenen alanlarda toprağa gömülü halde olan bazı baş ve ayak taşlarının birbirine ait olmadıkları ve bazı mezarların da taşlarına ait olmadıkları tespit edilmiştir. 19 adet mezar taşından 17 tanesi (Kat. No: 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19) bu mezar tipindedir.

İncelenen mezar taşlarından bir tanesi (Kat. No: 4) çerçeveli mezar tipindedir. Dikdörtgen çerçevesi çok yüksek olmayıp çerçevenin kısa kenarlarına baş ve ayak taşları dikilmiştir.

Mezar taşlarından bir tanesi ise (Kat. No: 1) tek parça taştan oyularak meydana getirilmiş sandık tipi mezardır¹⁰.

Mezar Taşı Tipleri

Halit Çal ve Gazanfer İltar'ın tipolojisine göre mezar taşları kadın ve erkek taşları şeklinde değil, mezar taşı gövde kesitinin dikdörtgen, kare, çokgen ve yuvarlak oluşuna, mezar taşının ön görünüşüne, başlıklı olup olmamasına göre tasnif edilmiştir (Çal & İltar, 2011, s. 16-22).

Keşan'da incelenen mezar taşlarında genel itibariyle gövdesi dikdörtgen yatay kesitli form hâkimdir. Mezar taşlarından altı tanesi (Kat. No: 4, 9, 10, 12, 14, 19) gövdesi dikdörtgen yatay kesitli erkek başlıklı, bir mezar taşı (Kat. No: 16) ise kadın başlıklıdır. İncelenen mezar taşlarından Erikli Köyü mezarlığında bulunan iki örnekte (Kat. No: 6, 8) üst kısımları kırılmasına karşın gövde bölümünün üzerinde boyun yer alması bu mezar taşlarının da başlıklı olduğunu göstermektedir. Kat. No: 1 ve Kat. No: 13

¹⁰ Sandık mezarlar, Anadolu'da her dönem kullanılmış olup, Osmanlı döneminde kullanımı daha da yaygınlaşmış ve bu tip mezarlara tekne lahit denilmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. (Tibet vd., 1996, s. 244).

numaralı örnekler de üst kısımlarının kırılmış olması nedeniyle başlıklı ya da tepelikli olup olmadığı bilinmemektedir.

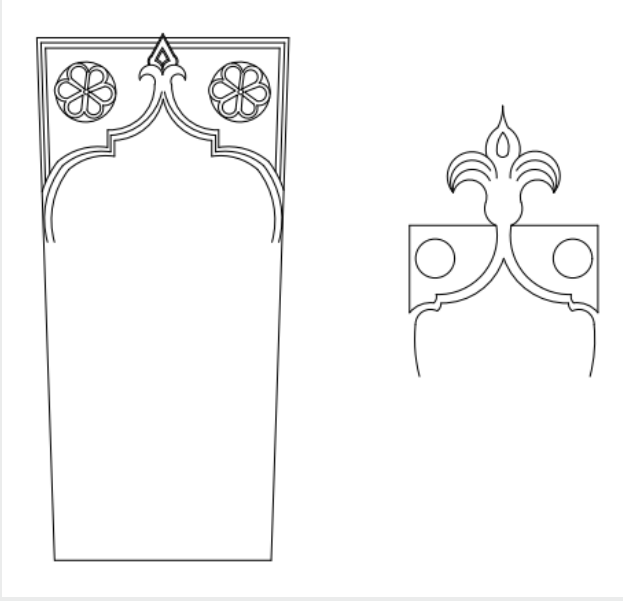
İncelenen mezar taşlarından Kat. No: 1 numaralı mezar taşının ayak taşı ve Kat. No: 11 numaralı mezar taşının gövdeleri dikdörtgen yatay kesitli bitkisel tepeliklidirler. Bu formda mezar taşının tepelik kısmı çeşitli bitki kıvrımlarıyla oluşturulmaktadır. Mezar taşlarından dört tanesinde (Kat. No: 3, 7, 17, 18) gövdeleri dikdörtgen yatay kesitli sivri kemer tepelikli form hâkimdir. Bu tipin Anadolu Türk mezar taşlarında her devirde yaygın bir şekilde kullanıldığı bilinmektedir (Çal & Çal Ataoğuz, 2008, s. 10). Kat. No: 15'te ise gövdesi dikdörtgen yatay kesitli dilimli tepelikli form hâkimdir.

Keşan mezar taşlarının bir tanesi ise silindirik formudur (Kat. No: 5). Mezar taşı düz yüzeyli ve kitabe silindirin bir yüzeyinde kartuş içinde yer almaktadır.

İncelenen mezar taşlarından iki tanesinde (Kat. No: 2, 3) Edirne'de ortaya çıkan ve buradan yayılan *Edirnekâri*¹¹ olarak adlandırılan form görülmektedir. Edirne'ye has özelliklere sahip bu mezar taşları Edirneli taşçılarca yapılmış ve Edirne'de imal edilmişlerdir (İşli, 1998, s. 447). Kat. No: 3'te Edirnekâri aşağı doğru daralan dikdörtgen formu tipte uygulanmıştır. Kaş kemer, kemer kilit noktasından yukarıya uzanan tepelik ve kemer köşeliklerine yerleştirilen gülbezeler bu grubun en bariz özelliklerindendir. Bu şahidelerin başlıkları sivri kemerlidir ve palmet şeklinde dilimlenmektedir (Kurtişoğlu, 2018, s. 40).

Kat. No: 2'de ise Edirnekâri çokgen kesitli tipte uygulanmıştır. Bu formda kitabelik genellikle sivri kaş kemerle sonlanır ve kilit noktasından yukarı doğru bir stilize lale ya da palmet motifi uzanır. Kemer köşeliklerine birer gülbezek yerleştirilmiştir (Çizim No: 3). Çokgeni oluşturan kenarlar yukarı doğru hafifçe uzatılarak merkezde konik şeklinde birleştirilir. Bu tip etkinliğini 20. yüzyıla kadar sürdürmüştür (Kurtişoğlu, 2018, s. 40). Bu tipin örnekleri Edirne Beylerbeyi Camii haziresinde üç örnekte (Baş, 2009, s. 551) ve Edirne Sarıca Paşa Cami Haziresinde dört örnekte (Karademir vd., 2020, s. 597) görülmektedir.

¹¹ Edirnekâri şahidelerin çoğunluğunda kitabe bölümü bir çerçeve ile kuşatılır. Bu çerçevenin kolları, kitabenin baş kısmında kaş kemer ile sonlanmaktadır. Çerçevenin hemen üzerinde bir adet lale veya rûmî, palmet yer almaktadır. Çerçevelerin her iki yanında ise çoğu zaman gülbezek ya da çarkıfelek motifleri yer almaktadır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. (Kökrek, 2015, s. 18; İşli, 1998, s. 447; Özer, 2007, s. 507).

Çizim 21: Keşan Yöresinde Görülen Edirnekâri Örnekleri

Başlık Tipleri

Mezar taşlarındaki en önemli özellik kişilerin günlük hayatta taktığı başlıkların aynısının mezar taşlarında karşımıza çıkmasıdır. Bu başlıklar sayesinde kitabe metnine bakılmadan mezarda yatan kişinin mesleğini anlamak mümkündür (Arseven, 1983, s. 182). Osmanlı devri mezar taşlarını, Selçuklu ve Beylikler devri mezar taşlarından ayıran başlıca özelliklerden biri olan ve 16. yüzyıldan itibaren mezar taşlarına işlenen serpuş formu, 19. yüzyıl ilk çeyreğinden sonra görülmez. Yerini II. Mahmut'un yeni kıyafet kanununun uygulanmaya başlanmasıyla fes alır (Haseki, 1997, s. 27). Çoğunluklu olarak erkek mezar taşlarında bulunan başlıklar mezar sahibinin mesleğine göre şekillenmektedir.

Keşan mezar taşlarında başlıklı mezar taşı formu yoğun bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Yöredeki tarihi mezar taşlarına ait başlık tipolojisi Halit Çal ve Gazanfer İltar'ın yapmış oldukları tipolojiye bağımlı olarak yapılmaya çalışılmış, farklı olanlar ise Edirne'deki hazireler ile karşılaştırılarak tespit edilmeye çalışılmıştır.

Kat. No: 10'daki mezar taşının başlığı örfi destarlı sarık başlık olarak düzenlenmiştir. Hafif yana yatık sarık dilimleri, üstten dikey sarık dilimiyle sınırlandırılmıştır. Laqueur bu başlık tipini "J" tipi olarak sınıflandırmış, 18. yüzyıldan sonra ilmiyenin üst sınıfında tören kavuğu olarak kullanıldığını belirtmiştir (Laqueur, 1997, s. 155). Giresun'da dokuz adet örneği görülen bu başlık tipini Halit Çal ve Gazanfer İltar "S15" tipinde vermişlerdir (Çal & İltar, 2011, s. 28). Edirne Muradiye Cami haziresinde iki örnekte görülen bu tipin meslekleri belirtilmemiştir (Kuşaklı, 2015, s. 252-253).

İncelenen örneklerden bir mezar taşında (Kat. No: 9) çapraz sarıklı kavuk bulunmaktadır. Bu tip başlıklarda sade başlığın üzerindeki sarık, soldan sağ alta çapraz eğimli olarak sarılmıştır. Sarığın üst kısmında oluşan boşluk "V" biçimindedir. Bu örnek tipinin Edirne Üç Şerefeli Cami haziresinde iki örneği bulunmakta olup, düz

kaş sarıklı kavuklar başlığı altında incelenmiştir (Arslan, 2007, s. 464). Edirne Muradiye Camii haziresinde toplam beş adet örnek görülmekte, meslekleri bilinmemektedir (Kuşaklı, 2015, s. 252). Edirne Sarıca Paşa Cami haziresinde ise iki örneği görülen bu tip (Karademir vd., 2020, s. 598) hazire ve mezarlıklarda çok yaygın olarak kullanılmamıştır.

Kat. No: 4'teki mezar taşında çapraz kafes dilimli başlıklı, taşkın sarıklı kavuk görülmektedir. Yukarı doğru genişleyen başlık kısmı çapraz kafes şeklinde düzenlenmiş olup sarık yanlara doğru taşkındır. Halit Çal ve Gazanfer İltar tarafından "K3" tipolojisinde verilen bu başlık tipinin Giresun'da sekiz örneği bulunmaktadır (Çal & İltar, 2011, s. 29). Laqueur, bu tipi *F-II* başlığında incelemiş örneklerin çoğunda mesleklerin belirgin olmadığını belirtmiştir (Laqueur, 1997, s. 151). Edirne Muradiye Cami haziresinde üç örneği bulunan bu tipin hepsi de 18. yüzyıla tarihlenmektedir (Kuşaklı, 2015, s. 250).

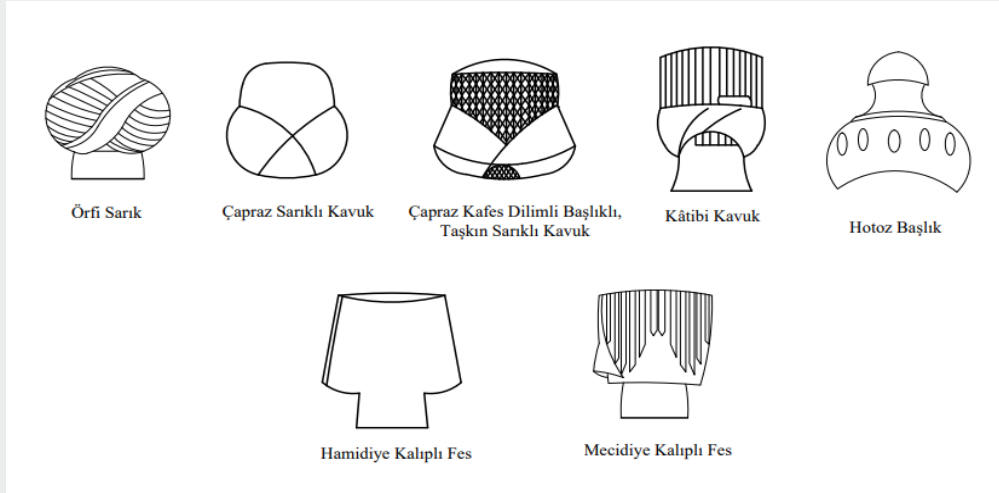
İncelenen örneklerden birinde (Kat. No: 12) kâtibi kavuk yer almaktadır. Kâtibi kavuk 1828 de II. Mahmut zamanında çıkarılan kıyafet nizamnamesinden önce mevki ve unvanları ne olursa olsun memurların giydikleri kavuk çeşididir (İlhan, 2005, s. 1605). Kâtibi kavuk tipi İstanbul Eyüp'teki mezar taşı başlıklarının 22 tanesinde görülmekte ve çubuklu başlıklı, kısa sarıklı kavuk olarak tanımlanmaktadır (Çal, 2000, s. 210). Laqueur tarafından *F-V* olarak sınıflandırılmış olup İstanbul'da 1760-1832 yılları arasında bu başlık tipinin kullanıldığını söylemektedir (Laqueur, 1997, s. 151). Aynı başlık tipi Anadoluhisarı Sultan II. Bayezid Han Mezarlığındaki 70 mezar taşından 11 tanesinde görülmektedir (Yılmaz, 2009, s. 14). Edirne Muradiye Cami haziresinde bu tipe ait altı örnek bulunmaktadır (Kuşaklı, 2015, s. 249).

Kat. No: 14'teki mezar taşının başlığı Mecidiye kalıplı fes biçimlidir. Mecidiye kalıplı fes üstten alta doğru daralmakta olup üst çapı alt çaptan daha geniştir. Başlığın sol tarafında püskülü bulunmaktadır. Laqueur bu başlığı *X-1* tipinde incelemiştir (Laqueur, 1997, s. 157). Hizmetli, kâtip, paşa bu tip fesleri giymekle birlikte mesleklerde kesin bir ayrım yoktur. İstanbul Eyüp'teki 26 fesli başlıktan 12 tanesi Mecidiye kalıbındadır (Çal, 2000, s. 292). Edirne Sarıca Paşa Cami haziresinde üç adet Mecidiye kalıplı fes görülmektedir (Karademir vd., 2020, s. 589). Edirne Muradiye Cami haziresinde bu tipte 9 adet örnek bulunmakta olup bunlar 19 ve 20. yüzyıla tarihlenmektedir (Kuşaklı, 2015, s. 261).

İncelenen örneklerden bir tanesinde ise Hamidiye kalıplı fes (Kat. No: 19) görülmektedir. Bu tip başlıklarda fesin üst çapı alt çapından daha dardır. Yukarıdan aşağıya doğru olan eğim az olup, alt ve üst çap arasındaki yükseklik geniştir. Giresun'da en erken tarihlisi 1890, en geç tarihlisi 1934 yılı olmak üzere 17 mezar taşının başlığında görülmektedir (Çal & İltar, 2011, s. 32). Edirne Üç Şerefeli Cami haziresinde bu tip başlık üç örnekte görülmektedir (Arslan, 2007, s. 467). Kastamonu Atabey Gazi Cami haziresindeki 17 festen yedi tanesi bu tiptedir (Çal & Çal Ataoğuz, 2008, s. 23).

Osmanlı kadın mezar taşları genelde tezyinatlarıyla erkek mezar taşlarından ayrılırlar fakat 16. yüzyılda ve daha sonraki dönemlerde başlıklı mezar taşları da kullanılmıştır (Sürün, 2006, s. 338). 16. yüzyılda fesli kadın şahideleri 18. yüzyıldan

itibaren hotozlu taşlar kullanılmaya başlanmıştır (Koçu, 1967, s. 116). Kat. No: 16'daki mezar taşında hotoz başlık görülmektedir. Soğan biçimli olan bu türün benzer örneği Samsun'da 1841 tarihli bir kadın mezar taşında görülmektedir (Nefes, 2002, s. 53). Giresun'da iki örneği bulunan bu başlık tipini Halit Çal ve Gazanfer İltar *Kd5* tipolojisi başlığı altında incelemişlerdir (Çal & İltar, 2011, s. 35).

Çizim 22: Keşan'da Görülen Başlık Tipleri

Süsleme

Türk süsleme sanatında zaman içerisinde meydana gelen değişim ve gelişmeleri en iyi aktaran eserlerden biri de mezar taşlarıdır. Keşan bölgesinde yer alan mezar taşları 16 ve 19. yüzyıl arasına tarihlendiğinden bu gelişmeler çok iyi izlenebilmektedir. İncelemiş olduğumuz mezar taşlarında ağırlıklı olarak bitkisel, nesnel ve geometrik süslemeler yer almaktadır. Bu motifler arasında gül demeti (Kat. No: 1, 14), palmet (Kat. No: 2, 3), selvi ağacı (Kat. No: 1, 16), hurma ağacı (Kat. No: 17), üzüm ve asma yaprakları (Kat. No: 1, 16), akantus yaprakları (Kat. No: 1, 11, 16, 18), kıvrım yaprak (Kat. No: 1, 14), gülbezek (Kat. No: 1, 2, 3, 4), perde (Kat. No: 15, 18), burmalı sütunçe (Kat. No: 1) ve kayısı (Kat. No: 15) motifleri yer almaktadır. Bu süslemelerin hepsinin bir sembolik anlamı ve yapılaş amacı bulunmaktadır.

Osmanlı sanatında en yaygın kullanılan bitkisel süsleme güldür. Gül motifi Hz. Muhammed'in sembolü olarak düşünüldüğünden (Demiriz, 1986, s. 348) mezar taşlarında sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. İncelediğimiz örnekler arasında vazo içinde gül demeti, gül dalları yer almaktadır. Benzer örneklerini Giresun'da yer alan mezar taşlarından 14 tanesinde çeşitli varyasyonlarda görmek mümkündür (Çal & İltar, 2011, s. 46). Edirne Muradiye Cami haziresinde 12 adet (Kuşaklı, 2015, s. 274), Gazi Mihal Cami haziresinde ise 14 adet gül motifi (Doğan, 2009, s. 836) hem vazo içerisinde hem de çeşitli biçimlerde görülmektedir.

Çizim 23: Kat. No. 14'te Yer Alan Gül Demeti

İncelenen mezar taşlarından ikisinde alınlık kısmında palmet motifi yer almaktadır. Edirnekâri şahidelerin tepelik kısımlarında özellikle görülen bu motif kitabeyi saran iki kolla aşağı uzanmaktadır. Edirne Gazi Mihal Cami haziresindeki mezar taşlarından 12 tanesinde palmet motifi bulunmakta, hepsi de 15. yüzyıla tarihlenmektedir (Doğan, 2009, s. 842). Edirne Beylerbeyi Camii haziresindeki 29 örnekte palmet motifi bulunmaktadır (Baş, 2009, s. 559).

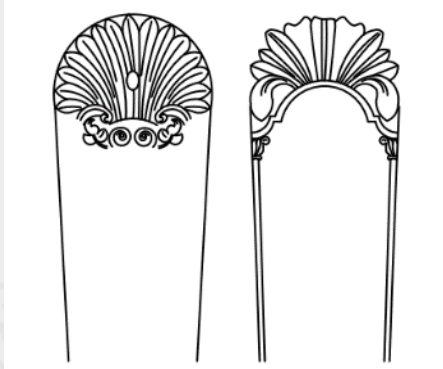
Ebediyeti simgeleyen selvi ağacı motifi, her mezarlıkta karşılaşılan ana motiftir. Mezar taşlarında görülen tek selvi motifi hayat ağacı ile ilişkilendirilmiştir (Çulpan, 1961, s. 141). Kastamonu Ferhat Paşa Camii haziresinde 197 mezar taşından 8 tanesinde selvi ağacı motifi görülmektedir (Gündoğan, 2007, s. 271). Keşan mezar taşlarından iki tanesinde yer alan selvi ağacı motifi tek olarak kullanılmamış, onu saran asma yaprakları ve üzüm salkımı motifleri ile birlikte verilmiştir. Edirne Muradiye Cami haziresinde selvi ağacının etrafını boğumlar yaparak saran asma yaprakları motifi sekiz örnekte görülmektedir (Kuşaklı, 2015, s. 287). Edirne Gazi Mihal Cami haziresindeki dört örnekte de selvi ağacı üzüm ve asma yaprakları ile tasvir edilmiştir (Doğan, 2009, s. 844). Sarıca Paşa Cami haziresinde de beş örnekte selvi ağacının etrafını boğumlar yaparak saran asma yaprakları ve üzüm motifi görülmektedir (Karademir vd., 2020, s. 600).

Çizim 24: Selvi Ağacı ile Üzüm ve Asma Yaprığı Motifleri

Hurma ağacı motifi Keşan'da tek örnekte karşımıza çıkmaktadır. Genellikle mezarlıklarda ayak taşlarında yer alan bu motif cennet nimeti olarak kullanılmıştır (İşcan, 1980, s. 33). Bol meyve taşıyan dalları ise bereketi ve üremeyi simgelemektedir (Laqueur, 1997, s. 131). Edirne Muradiye Camii haziresindeki mezar taşlarından 15 tanesinde hurma ağacı motifine yer verilmiştir. İncelenen örneklerin hepsinde hurma ağacı tüm yüzeyi kaplayacak şekilde yaprak ve meyveleriyle birlikte işlenmiştir (Kuşaklı, 2015, s. 278). Edirne Üç Şerefeli Camii haziresindeki mezar taşlarından altı tanesinde hurma ağacı görülmekte olup, örneklerin hepsinde ayak taşında yer alan hurma ağacı motifi, volüt kulplu ağız dilimli bir kap içinden çıkmaktadır (Arslan, 2007, s. 452). Giresun'da 19. yüzyılın ilk yarısına ait altı örnekte hurma ağacı motifi meyve ve dalları ile işlenmiştir (Çal & İltar, 2011, s. 48).

Akantus yaprağı, mezar taşlarında sık görülen bir motiftir. Doğal bir simetriye sahip olması gereken düzeni temsil etmektedir (Biçici, 2008, s. 57). Bursa Emir Sultan mezarlığındaki mezar taşlarının büyük çoğunluğunda akantus motifi görülmektedir (Çakar, 2007, s. 496). Edirne Gazi Mihal Camii haziresinde hepsi kadınlara ait olmak üzere sekiz mezar taşında akantus yaprağı kullanılmıştır (Doğan, 2009, s. 835). Giresun'da en erken tarihli 1829 olmak üzere toplamda 27 mezar taşında bu motif görülmektedir (Çal & İltar, 2011, s. 45).

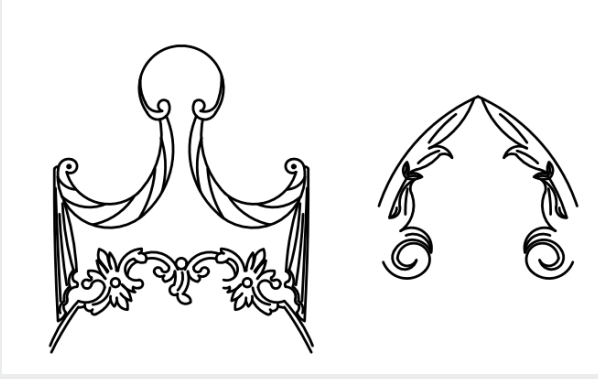
Çizim 25: Mezar Taşlarında Görülen Akantus Yaprak Motifleri

İncelediğimiz mezar taşlarından dört tanesinde gülbezek motifi yer almaktadır. Bunlardan biri altı yapraklı, biri boş diğerleri ise katmerli olarak düzenlenmiştir. Gülbezek motifi örneklerin alınlık kısmında yer alırken Kat. No: 1'de sandık mezarın tüm kenarlarında yer almaktadır. Edirne Gazi Mihal Cami haziresinde dört örnekte (Doğan, 2009, s. 837) ve Edirne Beylerbeyi Cami haziresinde dört örnekte gülbezek motifi görülmektedir (Baş, 2009, s. 562).

Keşan mezar taşlarından bir örnekte (Kat. No: 1) baş taşının her iki yanında burmalı sütunçe izlenmektedir. Giresun'da altı örnekte görülen bu motife mezar taşlarında gövdeyi yandan sınırlayan bir mimari eleman olarak 14-15. yüzyıllar ve daha sonra da 19. yüzyılda rastlanır (Çal & İltar, 2011, s. 42). Edirne Gazi Mihal Cami haziresindeki mezar taşlarından üç örnekte burmalı sütunçe kullanıldığı görülmektedir (Doğan, 2009, s. 852).

Çalışmamızda iki örnekte perde motifi görülmektedir. Mezar taşlarının alınlık kısımlarında yer alan perde motifi kıvrımlı bir şekilde verilmiştir. 18. yüzyıldan

itibaren daha çok resim sanatında Batı etkisi görülen perde motifi Giresun'da 1835 ve 1840 tarihli iki mezar taşında (Çal & İltar, 2011, s. 41), Edirne Muradiye Cami haziresinde 1906 tarihli tek örnekte görülmektedir (Kuşaklı, 2015, s. 270).

Çizim 26: Keşan'da Görülen Perde Motifleri

Haziredeki örneklerde vazo ve kâselerin hepsinin kaidesi bulunmakta olup, kulpsuz veya çift kulplu olarak verilmişlerdir. Mezar taşlarında vazolar genel olarak tek başlarına değil içlerinden selvi ve gül gibi çeşitli motifler çıkar şekilde gösterilmiştir. Vazo motifi Türklerde Osmanlı devrinde yaygınlık kazanmıştır. Özellikle mezar taşları ve çeşmeler üzerinde sık kullanılan vazo motifleri 16. yüzyılda çoğunlukla sade çalışılmışken sonraki asırlarda daha ayrıntılı işlenmişlerdir (Çal & İltar, 2011: 43). Vazoların içinden genellikle gül demeti ve selvi ağacı yükselmekteyken, kâse bir meyve kâsesi olarak verilmiştir. Edirne Gazi Mihal Cami haziresinde toplamda 10 örnekte vazo ve kâse motifi kullanılmıştır (Doğan, 2009, s. 851). Edirne Sarıca Paşa Cami haziresinde altı örnekte vazo ve kâse motifleri bulunmaktadır (Karademir vd., 2020, s. 599). Kat. No: 15'teki kâse içinde kayısı meyvesi ile birlikte verilmiştir. Bu tarz meyve tabağı motifleri mezarda yatan kişinin öteki dünyadaki mekânının cennet olması şeklinde; yaşayanlar tarafından belirtilen dileğin, kitabe dışında aynı zamanda tasvir yoluyla ifadesidir (Çoruhlu, 1998, s. 119). Edirne Beylerbeyi Cami haziresinde iki örnekte (Baş, 2009, s. 560), Edirne Üç Şerefeli Cami haziresinde 10 örnekte (Arslan, 2007, s. 383) kâse içinde kayısı motifi görülmektedir.

Malzeme ve Teknik

Keşan'da incelenen toplam 19 mezar taşından 14 örnekte mermer (Kat. No: 1, 2, 4, 5, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18) geri kalan 5 örnekte (Kat. No: 3, 6, 7, 8, 19) ise taş malzeme kullanılmıştır.

Osmanlı mezar taşlarında daha çok mermer malzeme tercih edilmiştir. Çünkü mermer malzeme doğa şartlarına ve oluşabilecek tahribatlara dayanıklı bir malzemeyken taş malzeme tüm doğa şartlarından kolayca etkilenebilen bir malzemedir. İncelediğimiz örneklerde de mermer malzemededen yapılmış mezar taşlarındaki yazı ve süslemelerin daha iyi oranla korunduğu gözlemlenmiştir. Mezar taşlarındaki tüm yazı ve süsleme uygulamalarında zemin oyma tekniği kullanılmıştır.

Kitabe Metni

Mezar taşları üzerinde yer alan kitabelerde; Başlangıç İfadesi, Durum Bildirme, Tanrıdan İstek, İnsanlardan İstek, Meslek, Sülale Adları, Ölenin Adı, Tarih gibi ifadeler

yer almaktadır. Mezar taşlarından 15 örnekte (Kat. No: 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 18, 19) baş taşı olmasından dolayı kitabe bulunmakta, bir örnek baş taşı olmasına rağmen kitabesi tamamen dökülmüş olduğu için kitabesi bulunmamakta (Kat. No: 3), geriye kalan üç örnek (Kat. No: 11, 16, 17) ise ayak taşı olduğu için kitabesi bulunmamaktadır.

Keşan'da incelenen tüm örneklerde kitabeler Osmanlı Türkçesi ile yazılmıştır. Dokuz örnekte yazı hattı olarak Celî sülüs (Kat. No: 1, 2, 6, 7, 8, 10, 14, 18, 19), altı örnekte ise Celî tâlik hat (Kat. No: 4, 5, 9, 12, 13, 15) kullanılmıştır. Tarihi belirli olan mezar taşlarında tarih bölümü genellikle taşların alt kısmında verilmiştir. 10 mezar taşında tarih kısmı rakamla verilmiştir (Kat. No: 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 13, 19). Yalnız üç örnekte tarih hem rakamla verilmiş olup hem de metin içinde tarih düşürme sanatı kullanılarak ebced hesabı ile verilmiştir (Kat. No: 4, 12, 13). Kitabelerde herhangi bir usta ismine yer verilmezken Kat. No: 12'deki kitabede şair ismi yer almaktadır.

Sonuç

Bu çalışma ile Keşan'da toplam iki mezarlık ve iki hazirede yer alan mezar taşları incelenmiş ve belgelenmiştir. Çalışma kapsamında Hersekzade Ahmet Paşa Cami haziresinde 10, Bekir Varnalı Cami haziresinde bir, Hacı Mehmed Ağa Cami haziresinde iki, Tepe mezarlığında üç ve Erikli Köyü mezarlığında üç olmak üzere toplamda 19 mezar taşı incelenmiştir.

Çalışmada arazinin yapısından dolayı mezar taşlarının yerleşim düzeni, bazılarının duvara ve ağaca yakın bir konumda olması nedeniyle fotoğraf çekimi açısından zorluklar yaşanmış, bazı mezar taşlarında uygun açı elde edilemese de gerek biçim gerek süsleme konusunda en doğru tespitler yapılmaya çalışılmıştır. Hazire ve mezarlıklarda sandık tipi ve çerçeveli mezarlar dışındaki toprak tipli mezar taşları dağınık olarak yerleştirilmiştir.

Ele alınan mezar taşlarından en erken tarihli H. 925/ M.1519 en geç tarihli ise H. 1332/ M.1913-14 yıllarına aittir. Yapılan incelemeler sonucunda üç adet mezar tipi belirlenmiştir. Bunlar 17 adet toprak mezar, bir adet sandık mezar ve bir adet çerçeveli mezar olmak üzere yörede en çok karşılaşılan tip toprak mezardır. Bölgede mezar taşı tipi olarak daha çok dikdörtgen gövdeli yatay kesitli form tercih edilmiş geriye kalanlardan biri silindirik formlu diğeri ise çokgen kesitlidir.

Bölgede başlık tiplerinde çeşitli sarık, kavuk ve fes biçimleri tercih edilmiş ayrıca bitkisel ve sivri kemer tepelikte yoğun bir kullanım alanı bulmuştur. İncelenen mezar taşlarından süslemeli örneklerin yalnızca kadın mezar taşlarına ait olmadığı erkek mezar taşlarında da uygulandığı görülmektedir. Genellikle gövde ve alınlık bölümünde ağırlaşan süslemelerden en çok tercih edileni bitkisel süsleme olmuştur.

Çalışmada incelenen mezar taşları, Edirne'deki diğer mezar taşları ile form, biçim, süsleme ve kompozisyon açısından benzerlik göstermektedir. Keşan'ın sosyal yapısı ve kültürüne ışık tutan bu mezar taşları içerik, üslup ve süslemeleri ile geçmiş ve gelecek arasında bir köprü görevi üstlenmektedir.

Extended Abstract

Our study includes the gravestones found in the graves of Hersezkade Ahmet Paşa, Hacı Mehmet Ağa and Bekir Varnalı Mosques located in the Keşan town center, the Erikli Village Cemetery located 34 km from the Keşan town center and the Tepe Cemetery in the town center. The tombstones in the region have an important place in terms of the tombstone tradition of the Ottoman period. The earliest dated tombstones belong to H. 925/ AD. 1519 and the latest one belongs to H. 1332/ AD. 1913-14. As a result of the investigations, three tomb types were determined. These are 17 earthen graves, one cist grave and one framed grave, which is the most common type of earthen grave in the region.

Our study consists of "Introduction", "Catalogue", "Evaluation" and "Conclusion" sections. In the catalogue section, a separate observation slip was created for each tombstone, and the head and foot stones were defined in detail. The history of the tombstones, who they belong to, inscriptions, calligraphy, language, ornamental features, materials, and techniques have been examined in detail. Some texts could not be read, and unreadable places were left blank due to the natural destructions that occurred in the inscriptions during the text readings. In the catalogue, an order was made from the earliest dated tombstone to the latest dated tombstone. The dating of the tombstones of unknown date was made by comparing them with the examples in the region. Under the heading of evaluation, tomb types, tombstone forms, headline forms, decorations, materials and techniques, inscription texts of the tombstones are discussed. While evaluating, the tombstones were compared with similar tombstones in Edirne and Anatolia. In the conclusion part, the findings obtained within the scope of the study are presented.

It is possible to see the motif, composition and style, development and changes that emerged in Turkish art over the centuries on the tombstones in the Keşan region. In this respect, the study is important in terms of shedding light on the Ottoman history of Keşan. As in most parts of Anatolia, the tombstones began to deteriorate rapidly in Edirne, which was the capital of the Ottoman Empire. Cemeteries are mostly affected by these deteriorations, and mosque burials are in a slightly better condition. Interest and responsibility towards the burial ground and tombstones has made great progress in the last period. There has been an increasing number of publications on this subject. To be able to follow the historical course of a settlement, the tombstones have a very important place, and the tombstones in Keşan also present the historical course of this region.

The tombstones examined in the study show similarities with the other tombstones in Edirne in terms of form, shape, decoration, and composition. These tombstones, which shed light on the social structure and culture of Keşan, act as a bridge between the past and the future with their content, style, and decorations.

Kaynakça

- Arseven, C. E. (1966). Mezar. *Sanat ansiklopedisi* (C. 3, s. 1316). İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi.
- Arseven, C. E. (1983). Baş giyimi-baş giyeceği. *Sanat ansiklopedisi* (C. I, s. 182-185). İstanbul: Yem Yayınları.
- Arslan, A. (2007). *Edirne Üç Şerefeli Camii haziresi mezar taşları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ayverdi, İ. (2005). Kâtibî. *Kubbealtı lügati – misalli büyük Türkçe sözlük* (C. 2, s. 1605), İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Badi, A. (2000). *Riyaz-ı belde-i Edirne (Edirne şehri tarihi)* (R. Kazancıgil, Çev.). İstanbul: Edirne Valiliği.
- Baş, E. (2009). *Edirne Beylerbeyi Camii haziresinde bulunan mezar taşları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Beksaç, E. & Beksaç, Ş. N. (2012). Keşan ve çevresinin Trakya'nın erken tarihindeki yeri. Z. B. Dizdaroglu (Haz.), *Keşan'ın 500. yılına tanıklık eden tarihi bir yapı Hersekzade Ahmet Paşa Camii sempozyum bildirileri ve etkinlikler içinde* (s. 26), Keşan: Umut Matbaası.
- Biçici, H.K. (2008). Manisa müzesinde teşhirde bulunan Osmanlı mezar taşlarından örnekler Türkiye. A. Boran & O. Aytekin & M. Top (Ed.), *Prof.Dr. Uluçam armağanı içinde* (55-70). Ankara: Van Çevre ve Kültür Derneği Yayınları.
- Çağlar, İ. M. & Eralaca, H. (2018). Mezar taşlarının göç ve iskân tarihi araştırmalarında yardımcı kaynak olarak kullanımı: Karkın ve Çobanisa örneği. M. Duranlı, R. K. Haykıran & G. K. Demir (Ed.), *1. Türk-İslam mezar taşları kongresi içinde* (s. 162), Aydın.
- Çakar, G. (2007). *Bursa Emir Sultan Mezarlığı'ndaki 18. ve 19. yy. mezar taşları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çal, H. & İltar, G. (2011). *Giresun ili Osmanlı mezar taşları*, Ankara: s. Giresun Valiliği Yayınları.
- Çal, H. & Çal, A. Ö. (2008). *Kastamonu Atabey Gazi Camisi ve türbesi haziresindeki mezar taşları*. Ankara: Kastamonu Belediyesi.
- Çal, H. (2000). İstanbul Eyüp'teki erkek mezar taşlarında başlıklar. İ. Çalışkan (Haz.), *Tarihi, kültürü ve sanatıyla III. Eyüp sultan sempozyumu tebliğler içinde* (s. 207-225). 28-30 Mayıs 1999. İstanbul: Eyüp Belediyesi.
- Çetin, O. (2019). Osmanlı mezar taşlarının önemi ve sanatsal boyutu. *Cujoss*, XLIII-1, 39-52. <https://www.acarindex.com/pdfler/acarindex-109-7642.pdf> Erişim tarihi: 13.05.2022
- Çulpan, C. (1961). *Serviler I-II*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.
- Demiriz, Y. (1986). *Osmanlı kitap sanatında natüralist üslupta çiçekler*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Doğan, B. (2009). *Edirne Gazi Mihal Camisi haziresindeki mezar taşları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Gündoğan, B. (2007). *Kastamonu Ferhat Paşa Camisi haziresi mezar taşları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Haseki, M. (1997). *Plastik açıdan Türk mezar taşları*. İstanbul: İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayınları.
- İşcan, N. (1980). *Anadolu mezar taşları süslemeciliği*. Eskişehir: Ülkü Matbaası.
- İŞLİ, H. N. (1998). Edirne mezarları ve taşları. *Edirne: Serhattaki Payitaht*, 447.

- Kansu, Ş. A. (1965). Edirne'nin tarih öncesine ait araştırmalar. Z. B. Dizdaroğlu (Haz.), *Keşan'ın 500. yılına tanıklık eden tarihi bir yapı Hersekzade Ahmet Paşa Camii sempozyum bildirileri ve etkinlikler içinde* (s. 14-17), Keşan: Umut Matbaası.
- Karademir, M., Demirtaş, M., & Soy, N. B. (2020). Edirne Sarıca Paşa Camii haziresi mezar taşları. M. Kandemir, Y. Koparan, O. Erdal & C. Karakız (Ed.), *Orta Asyadan Anadolu'ya Türk sanatının dünü bugünü içinde* (s. 577-610). Konya: Palet Yayınları.
- Karamağaralı, B. (1992). *Türk mimari eserlerinde Ahlat mezar taşları*. Ankara: Elila Yayınları.
- Koçu, R. E. (1967). *Türk giyim kuşam ve süslenme sözlüğü*. Ankara: Sümerbank Kültür Yayınları.
- Kökrek, M. (2015). Edirnekârî şâhideler. *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, 58(346), 18-21. <https://www.academia.edu/16709101> Erişim tarihi: 06.02.2022
- Kurtişoğlu, A. G. (2018). Sadelikten gösterişe Edirne Osmanlı dönemi mezar taşları. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 8(16), 32-56. DOI: 10.33207/trkede.493496
- Kuşaklı, C. Y. (2015). *Edirne Muradiye Camisi haziresi mezar taşları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Laqueur, H. P. (1997). *Hüve'l-baki, İstanbul'da Osmanlı mezarlıkları ve mezar taşları*. (S. Dilidüzgün, Çev.). İstanbul: Türk Vakfı Kültür Yayınları.
- Lowry, H. W. (2011). *Hersekzâde Ahmed Paşa: Bir Osmanlı devlet adamının meslek hayatı ve kurduğu vakıflar* (M. A. Öztürk, Çev.). İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- Mansel, A. M. (1965). İlkçağ'da Edirne. *Edirne (Edirne'nin 600. fetih yıl dönümü armağanı içinde* (s. 22), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Mısırlı, A. (2021). Tarihsel süreç içinde Keşan kentinin gelişimi ve değişimi. F. Ç. Orhun & B. İşçimen (Ed.), *Keşan araştırmaları-Keşan'ın kurtuluşunun 100. yılı anısına içinde* (s. 315-327). Edirne: Trakya Üniversitesi.
- Nefes, E. (2002). *Samsun yöresinde bulunan mezar taşları*. (Yayımlanmamış doktora tezi). On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Ögel, B. (1991). *İslamiyet'ten önce Türk kültür tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özalp, İ. (1973). *İlçemiz Keşan*. Keşan: Tunardan Matbaası.
- Özer, M. (2007). Edirne'deki Osmanlı dönemi mezarlıkları-hazireler, mezar taşları ve türbeler. *Konya Kitabı*, 10, 507-524. <https://www.academia.edu/12243834> Erişim tarihi: 20.03.2022
- Peremeci, O. N. (1939). *Edirne tarihi*, İstanbul: Resimli Ay Matbaası.
- Sürün, M. (2006). *İstanbul Şeyh Vefa Camii haziresi (mezar taşları tipolojisi üzerine bir deneme)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Tibet, A., Işın E. & Yelkenci, D. (1996). Yenikapı Mevlevihanesi haziresi. *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, I, 242-248.
- Yılmaz, H. (2009). *Anadoluhisarı Sultan II. Bayezid Han mezarlığı mezar taşları (Pafta No: 54)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.